

Κ.Α. 99.08.038

ISBN 960-315-372-9

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

**ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

**ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ**

**Πρακτικά Α' εκδήλωσης
του έρευνητικού προγράμματος
«Θρησκευτική Άγωγή
και Κοινωνική Ένταξη Α.Μ.Ε.Α»**

ΑΘΗΝΑ 1999

**ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ**

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Πρακτικά Α' έκδηλωσης
του έρευνητικού προγράμματος
«Θρησκευτική Άγωγή
καί Κοινωνική Ένταξη Α.Μ.Ε.Α»

© Άποστολική Διακονία
της Έκκλησίας της Ελλάδος
Ίασιού 1 - 115 21 Άθήνα
τηλ. 7228 008, fax 7238 149

Κ.Α. 99.08.038

ISBN 960-315-372-9

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ

Τά Πρακτικά τῆς ἐκδήλωσης τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος «Θρησκευτική Ἀγωγή καί Κοινωνική Ἐνταξη ἀτόμων μέ εἰδικές ἀνάγκες» (Α.Μ.Ε.Α.) ἐκδίδονται μέ καθυστέρηση πέντε ἐτῶν, διότι στήν Ἀποστολική Διακονία παραδόθηκαν δύο ἐκ τῶν εἰσηγήσεων τόν Ἰανουάριο τοῦ 1999.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΙ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ: ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἔχουν τήν τιμή νά σᾶς προσκαλέσουν στήν ἐπίσημη ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος «Θρησκευτική ἀγωγή καί κοινωνική ἔνταξη ἀτόμων μέ εἰδικές ἀνάγκες», τή Δευτέρα 9 Μαΐου 1994, ὥρα 18.00, στήν αἴθουσα τελετῶν τῆς Ἱ. Συνόδου (Μονή Πετράκη, Ἰωάννου Γενναδίου καί Ἰασίου 1, 2ος ὄροφος, Ἀθήνα).

Ἡ ἐκδήλωση περιλαμβάνει δύο μέρη:

ΜΕΡΟΣ Α': Εἰσήγηση ἀπό τόν ἐπιστημονικό ὑπεύθυνο τοῦ προγράμματος καί χαιρετισμούς ἀπό τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Πολιτείας καί τοῦ Πανεπιστημίου.

ΜΕΡΟΣ Β': Συζήτηση μέ θέμα: «Ἐκκλησία καί ἄτομα μέ εἰδικές ἀνάγκες».

Στή συζήτηση συμμετέχουν οἱ ἀναφερόμενοι στό συνημμένο πρόγραμμα.

Ὁ Πρόεδρος
τῆς Ἱεράς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
† Ὁ Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ὁ Πρόεδρος
τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας
Παιδαγωγικῆς καί Ψυχολογίας
Καθηγ. Ἀντ. Δανασῆς - Ἀφεντάκης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ*

ΔΕΥΤΕΡΑ 9 ΜΑΪΟΥ 1994

18.00 - 18.30 ΜΕΡΟΣ Α'

- α. Ένημερωτική εισήγηση από τον υπεύθυνο του έρευνητικού προγράμματος κ. **Λαυρέντιο Δελλασούδα**, επίκουρο καθηγητή Τμήματος Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας.
- β. Χαιρετισμοί από τους εκπροσώπους της Έκκλησίας, της Πολιτείας και του Πανεπιστημίου.

18.30 - 18.45 ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ

18.45 - 20.30 ΜΕΡΟΣ Β'

α. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

1. Τά άτομα με ειδικές ανάγκες στην Παλαιά Διαθήκη. **Κωνσταντίνος Βλάχος**, επίκουρος καθηγητής Τμήματος Ποιμαντικής.
2. Θεσμική μέριμνα της Έκκλησίας στη Βυζαντινή περίοδο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. **Βλάσιος Φειδάς**, καθηγητής Τμήματος Θεολογίας.
3. Έκκλησία και άτομα με ειδικές ανάγκες. **Άρχιμ. Μακάριος Φιλοθέου**, θεολόγος και φιλόλογος.
4. Ποιμαντική προσέγγιση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές δυνατότητες. **Άλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος**, αναπληρωτής καθηγητής Τμήματος Ποιμαντικής.

5. Κοινωνική ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες και ο ρόλος της Έκκλησίας. **Άντώνιος Παπαντωνίου**, κοινωνιολόγος και θεολόγος.
6. Κοινωνική αγωγή, Έκκλησία και άτομα με ειδικές ανάγκες. **Θεόδωρος Παπακωνσταντίνου**, αναπληρωτής καθηγητής Τμήματος Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας.
7. Κοινωνική επανένταξη χρονίως ψυχικώς πασχόντων. **Πρωτοπρ. Άδαμάντιος Αύγουστιδης**, ψυχίατρος, θεολόγος.
8. Συμβουλευτική γονέων με παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες. **Γεώργιος Κρουσταλάκης**, αναπληρωτής καθηγητής Τμήματος Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας.
9. Η Ίερά Ψαλμωδία ως μέσον αγωγής. **Άθανάσιος Βουρλής**, λέκτωρ Τμήματος Θεολογίας.
10. Τό ειδικό παιδί και ή θρησκευτική του αγωγή. **Θεόδωρος Βάρελης**, θεολόγος, ύποψήφιος διδάκτωρ Παιδαγωγικής Ψυχολογίας.

β. ΑΠΟΨΕΙΣ για τό έξεταζόμενο θέμα από τον επίσημο εκπρόσωπο του έθνικού όργάνου τών ατόμων με ειδικές ανάγκες.

γ. ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

* Η ιδιότητα τών εισηγητών κατά τόν μήνα Μάιο 1994.

Ἐπιστημονική Ἐπιτροπή*

1. Ἐκπρόσωπος τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀρχιμανδρίτης κ. Μακάριος Φιλοθέου.
2. Ἐκπρόσωπος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν στή χώρα μας, κ. Ἀντώνιος Παπαντωνίου.
3. Κοσμήτορας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Καθηγητής κ. Ἰωάννης Παρασκευόπουλος.
4. Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικῆς - Ψυχολογίας, Καθηγητής κ. Ἀντώνιος Κ. Δανασσής - Ἀφεντάκης.
5. Δ/ντῆς τοῦ Τομέα Φιλοσοφίας, τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικῆς - Ψυχολογίας, Καθηγητής κ. Κωνσταντῖνος Βουδούρης.
6. Δ/ντῆς τοῦ Τομέα Παιδαγωγικῆς, τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικῆς - Ψυχολογίας, Καθηγητής κ. Μιχαήλ Κασσωτάκης.
7. Δ/ντῆς τοῦ Τομέα Ψυχολογίας, τοῦ Τμήματος Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικῆς - Ψυχολογίας, Καθηγητής κ. Δημήτριος Γεώργας.
8. Καθηγητής τοῦ Ἱστορικοῦ Τομέα τοῦ Τμήματος Θεολογίας, κ. Βλάσιος Φειδᾶς.
9. Δ/ντῆς τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καί Διαποίμανσης τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς, Ἀναπληρωτῆς Καθηγητής κ. Ἀλέξανδρος Σταυρόπουλος.
10. Ἀναπληρωτῆς Καθηγητής τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς κ. Γεώργιος Κρουσταλάκης.
11. Ἐκπρόσωπος τῆς Πανελληνίας Συνομοσπονδίας Ἀτόμων μέ Εἰδικές Ἀνάγκες, κ. Ἡλίας Σοφιανός.
12. Εἰσηγητής καί ὑπεύθυνος τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος, Ἐπίκουρος Καθηγητής κ. Λαυρέντιος Γ. Δελλασούδας.

* Ἡ ιδιότητα τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς κατά τόν μήνα Μάιο 1994.

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΕΙΣΗΓΗΣΗ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Τοῦ κ. Λαυρεντίου Γ. Δελλασούδα*

I. Εἰσαγωγή

Ἐάν ἓνα βασικό χαρακτηριστικό τῆς κοινωνικῆς καταξίωσης τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἰσότημη, δηλαδή ἡ ἀναλογικῆς μορφῆς ἢ ἡ κατά «τό τάλαντον» καθενός, συμμετοχή στό κοινωνικό γίνεσθαι¹, τότε βασική προϋπόθεση γιά τήν ἐπιδίωξη τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς εἶναι ἡ ἰσότημη, δηλαδή ἡ «ἀναλογικῆς μορφῆς» προετοιμασία του γιά τό σκοπό αὐτό, προκειμένου στή συνέχεια νά ἔχει τή δυνατότητα, ὡς μέλος τῆς κοινωνίας, νά ἀποφασίζει ἐλεύθερα καί νά ἀναλαμβάνει τήν εὐθύνη τῶν πράξεών του.

Μέ τόν ὄρο «ἀναλογικῆς μορφῆς», σέ ὅ,τι ἀφορᾶ στίς ὑποχρεώσεις τῶν παραγόντων τῆς ἀγωγῆς ἀπέναντι στό ἄτομο πού δέχεται τήν ἐπίδρασή τους, ἐννοοῦμε τήν ἀντιστρόφως ἀνάλογη σχέση μεταξύ δύο μεγεθῶν, τοῦ προσφερόμενου μορφωτικοῦ ἀγαθοῦ καί τῶν ἀτομικῶν χαρακτηριστικῶν. Ὑπ' αὐτή τήν ἔννοια τό ἰσοδύναμο, ὡς πρὸς τό ἀποτέλεσμα τῆς προσφορᾶς τῶν παραγόντων τῆς ἀγωγῆς πρὸς ὄλους τοὺς δέκτες τῆς ἀγωγικῆς διαδικασίας, θά μπορούσε νά παρασταθεῖ μέ τό γινόμενο δύο ἀριθμῶν. Ὁ

* Ὁ κ. Λαυρέντιος Γ. Δελλασούδας εἶναι ἐπίκουρος καθηγητής στό Τμήμα Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικῆς - Ψυχολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καί ἐπιστημονικός ὑπεύθυνος τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος: «Θρησκευτική ἀγωγή καί κοινωνική ἐνταξη ἀτόμων μέ εἰδικές ἀνάγκες».

1. Κοινωνικό γίνεσθαι: ἡ δυναμική μορφή τῆς κοινωνίας στό πλαίσιο λειτουργίας τῆς ὁποίας κάθε μέλος ἔχει τό δικαίωμα καί τήν ὑποχρέωση νά ἐργάζεται ἢ νά διαδραματίζει ἐνεργό οικονομικό καί κοινωνικό ρόλο ὑπηρετώντας τοὺς συνανθρώπους του καί ἔτσι νά αὐτοκαταξιώνεται.

πρώτος αριθμός είναι τά άτομικά χαρακτηριστικά και ο δεύτερος ή μορφωτική παροχή. Για να υπάρξει λοιπόν ισότιμη προσφορά απέναντι σ' όλα τά πρόσωπα θά πρέπει, όταν μειώνεται ή τιμή του πρώτου αριθμού να αυξάνει ή τιμή του δευτέρου και αντίστροφως, ώστε τό αποτέλεσμα του άθροίσματος να παραμένει σταθερό. Έπομένως τό επιθυμητό αποτέλεσμα είναι δυνατόν, θεωρητικά, να επιδιώκεται μέ τή βελτίωση τής τιμής είτε του ενός, είτε του άλλου αριθμού.

Όμως ούτε ή άγωγή είναι παντοδύναμη, αφού υπάρχει πάντοτε ή ατομικότητα, ούτε όλα τά άτομικά χαρακτηριστικά μπορούν πάντοτε να βελτιωθούν, αφού υπάρχουν περιπτώσεις πού δέν είναι δυνατόν να μεταβληθούν. Έπομένως αυτό τό όποιο μένει, ως προς τόν ένα καταρχήν αριθμό, είναι ή άξιοποίηση των ειδικών ικανοτήτων του ατόμου, κατ' άναλογία μέ αυτό πού θά πράτταμε στό χώρο τής άπασχόλησης, εάν μεταξύ δύο υποψηφίων, πού διαφοροποιούνται μόνο ως προς τήν ύπαρξη ή όχι κινητικών προβλημάτων, επιλέγαμε ως τόν καταλληλότερο για τήν κατάληψη μιάς θέσης, π.χ. εκδότου εισιτηρίων σέ μιά θυρίδα, αυτόν πού έχει κινητικό πρόβλημα. Ός προς τόν άλλο αριθμό, αυτόν πού παριστά τό μορφωτικό αγαθό, αντί τής όριακής αύξησης τής προσφοράς ενός μόνο παράγοντα τής άγωγής για τήν άβεβαίας έκβασης προσπάθεια αντιμετώπισης οποιασδήποτε περίπτωσης, είναι προτιμότερη ή βελτίωση τής προσφοράς καθενός από τούς παράγοντες αυτούς και συγχρόνως ή συνεργασία.

Κατ' αυτόν τόν τρόπο θά έχομε σωρευτική συμβολή όλων των παραγόντων τής άγωγής στην προετοιμασία του κάθε ατόμου, ιδιαίτερα δέ των προσώπων μέ ειδικές ανάγκες, καθόσον μάλιστα ή άγωγή άποβλέπει στην ώρίμανση όλων των πτυχών τής προσωπικότητας του νέου ανθρώπου. Στή δημιουργία, δηλαδή, μιάς ελεύθερης, δημοκρατικής και υπεύθυνης προσωπικότητας, ενός κοινωνικού ατόμου μέ δίκαιη και ελεύθερη συνείδηση, ενός ατόμου φορέα του πολιτισμού. Όμως τό αποτέλεσμα αυτό προϋποθέτει τήν

ώριμανση όλων των πτυχών τής προσωπικότητας του ατόμου: πνευματικής, συναισθηματικής, κοινωνικής, θρησκευτικής, ήθικης, αισθητικής κ.λπ.²

Μέ έναυσμα τίς γενικότερες αυτές σκέψεις και μέ δεδομένο ότι για τόν χριστιανισμό όλοι έχομε τά ίδια δικαιώματα και όλοι σ' αυτό τόν κόσμο έχομε χρέος να πορευόμαστε προς τήν όμοίωση μέ τό Θεό, άρχισε από τόν περασμένο χρόνο (1993) να μās προβληματίζει — στό πλαίσιο των έρευνητικών ενδιαφερόντων μας και τής γενικότερης προσπάθειάς μας να συμβάλλουμε στή διαδικασία επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης των προσώπων μέ ειδικές δυνατότητες — μία παράμετρος του θέματος, πού ελάχιστα έχει μελετηθεί. Η παράμετρος αυτή είναι ή άναγκαιότητα για συστηματική εξέταση των μεγάλων δυνατοτήτων πού έχει ή Έκκλησία να συμβάλλει και αυτή, ως έκφραστής τής χριστιανικής διδασκαλίας και πράξης και συγχρόνως ως παράγοντας τής άγωγής, στην αντιμετώπιση του θέματος τής προετοιμασίας των προσώπων μέ ειδικές ανάγκες για τήν κοινωνική ένταξή τους.

Μιά πρώτη προσέγγιση τής νέας, από άποψη κατεύθυνσης, προβληματικής επιχειρήθηκε τό προηγούμενο διδακτικό έξάμηνο (χειμερινό έξάμηνο 1993-94), σ' ένα από τά προαιρετικά Σεμινάρια πού πραγματοποιούνται στό πλαίσιο του μαθήματος τής Παιδαγωγικής, τό όποιο διδάσκει από τό Τμήμα Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής - Ψυχολογίας (Φ.Π.Ψ.) στίς «καθηγητικές» Σχολές του Πανεπιστημίου.

Τό σεμινάριο αυτό, πού είχε ως θέμα τή χριστιανική διδασκαλία για τά πρόσωπα μέ ειδικές ανάγκες και τό παρακολούθησε μία μικρή ομάδα φοιτητών του Α' εξαμήνου του Τμήματος Ποιμαντικής τής Θεολογικής Σχολής, μετέξελίχθηκε προοδευτικά, για να αποκτήσει τελικά τή μορφή

2. Ά. Δαναοσή - Άφεντάκη, «Θεματική τής Παιδαγωγικής Έπιστήμης», σσ. 232-5, δ' έκδ. 1992.

εὐρείας ἔκτασης ἐρευνητικοῦ προγράμματος μέ τίτλο: «Θρησκευτική ἀγωγή καί κοινωνική ἔνταξη ἀτόμων μέ εἰδικές ἀνάγκες».

Ἡ διάθεση καί τό ἐνδιαφέρον τῶν πρώτων ἐθελοντῶν συνεργατῶν, τῶν ἐκπαιδευτικῶν κ. Βαρβάρας Μεταλληνοῦ, κ. Γεωργίας Μπάκα καί κ. Κωνσταντίνου Κατσιαδράμη, καί ἡ ἐκφρασθεῖσα πρόθεση ἐκ μέρους ὄλων τῶν συνδεόμενων μέ τό ἀντικείμενο πλευρῶν, νά συμβάλουν στήν ὑλοποίηση τοῦ προγράμματος, μᾶς ὀδήγησαν στήν πραγματοποίηση σημαντικῶν βημάτων μέσα σέ σύντομο χρονικό διάστημα. Ἐτσι εἶχαμε τήν ὁμόφωνη ἔγκριση τοῦ προγράμματος ἀπό τό Τμήμα Φ.Π.Ψ., τήν υἱοθέτησή του ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τόν Πρόεδρο τῆς Ἱ. Συνόδου, Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἔπειτα ἀπό εἰσήγηση τοῦ Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἱ. Σ. Πανοσιολογιότατου Ἀρχιμανδρίτη κ. Δαμασκηνοῦ καί τελικά τή σημερινή ἐκδήλωση.

Ἡ κανονική, ὅπως πιστεύουμε, πορεία τῆς προσπάθειας, ἀπό διαδικαστικῆς, μέχρι στιγμῆς, πλευρᾶς, δέν θά εἶχε ἐπιτευχθεῖ, ἐάν δέν προσέφεραν τήν ἀμέριστη ἐπιστημονική καί ἠθική στήριξή τους τά ἐξῆς κατά χρονολογική σειρά πρόσωπα, ὑπό τήν πολλαπλή καθένα ιδιότητά του³:

— Ὁ Διευθυντής τοῦ Τομέα Παιδαγωγικῆς τοῦ Τμήματος Φ.Π.Ψ. καί Πρόεδρος τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου, καθηγητής κ. Μιχαήλ Κασσωτάκης.

— Ὁ Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Φ.Π.Ψ., καθηγητής κ. Ἀντώνιος Δανασσής - Ἀφεντάκης.

— Ὁ Κοσμήτορας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, καθηγητής κ. Ἰωάννης Παρασκευόπουλος.

— Ὁ καθηγητής τοῦ Ἱστορικοῦ τομέα τοῦ Τμήματος Θεολογίας, καθηγητής κ. Βλάσιος Φειδάς.

3. Οἱ τίτλοι ὄλων τῶν προσώπων πού ἀναφέρονται στήν εἰσήγηση αὐτή ἀφοροῦν στό ἔτος 1994 (Μάιος).

— Ὁ Διευθυντής τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καί Διαποίμανσης τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας, ἀναπληρωτής καθηγητής κ. Ἀλέξανδρος Σταυρόπουλος.

Τά πρόσωπα αὐτά ἀποτελοῦν καί μέλη τῆς ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐποπτείας τοῦ προγράμματος, τή σύνθεση τῆς ὁποίας ὀλοκληρώνουν:

Ἀπό μέν τῆς πλευρᾶς τῆς Ἐκκλησίας:

— Ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἱ.Σ. καί Γραμματέας τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς Νεότητος, Πανοσιολογιότατος ἀρχιμανδρίτης κ. Μακάριος, στόν ὁποῖο καί ὀφείλεται ἡ ἐπιμέλεια τῆς σημερινῆς ἐκδήλωσης στόν ἐπίσημο αὐτό χώρο τῆς Ἐκκλησίας, καί

— Ὁ Διευθυντής τοῦ Γραφείου τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀλληλοβοήθειας καί Σχέσεων μετά τῶν Ἐένων Ἐκκλησιῶν καθώς καί ἐκπρόσωπος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν σέ θέματα Κοινωνικά καί Προσφύγων, κ. Ἀντώνιος Παπαντωνίου, κοινωνιολόγος, θεολόγος.

Ἀπό δέ τῆς πλευρᾶς τοῦ Πανεπιστημίου:

— Ὁ Διευθυντής τοῦ Τομέα Φιλοσοφίας τοῦ Τμήματος Φ.Π.Ψ., καθηγητής κ. Δημήτριος Βουδούρης.

— Ὁ Διευθυντής τοῦ Τομέα Ψυχολογίας τοῦ ἰδίου Τμήματος, καθηγητής κ. Δημήτριος Γεώργας.

— Ὁ κ. Γεώργιος Κρουσταλάκης, ἀναπληρωτής καθηγητής τοῦ ἰδίου Τμήματος καί

— Ὁ ὀμιλῶν, ὡς εἰσηγητής καί ὑπεύθυνος τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος.

Ὅμως ἡ ὄλη προσπάθεια θά ἐστερεῖτο τῆς ἐγκαιρῆς κριτικῆς καί ἀξιολόγησής ἐκ μέρους τῆς πλευρᾶς γιά τήν ὁποία προορίζεται τό ἐρευνητικό προϊόν, ἐάν δέν εἶχε ἱκανοποιηθεῖ καί ἡ ἀπαίτηση αὐτή, καί μάλιστα κατά τόν πλέον ἐνδεδειγμένο τρόπο, δηλαδή μέ τήν παρουσία τῆς «Ἐθνικῆς Συνομοσπονδίας Ἀτόμων μέ Εἰδικές Ἀνάγκες» διά τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἐπίσημου ἐκπροσώπου της, τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Συνομοσπονδίας κ. Ἡλία Σοφιανοῦ, στήν ἐπιστημονική Ἐπιτροπή Ἐποπτείας τοῦ προγράμματος.

Πρός όλους αυτούς καθώς και όλους εσάς, πού μάς τιμάτε σήμερα μέ τήν παρουσία σας, οφείλεται ή έκφραση θερμών εύχαριστιών.

II. Έρευνητικό σχέδιο καί στόχοι

Τό έρευνητικό πρόγραμμα έχει ως στόχο τή μελέτη του τρόπου μέ τόν όποιο οί παράγοντες καί τά μέσα πού εκφράζουν τή χριστιανική διδασκαλία καί πράξη θά μπορούσαν νά συμβάλουν στή βελτιστοποίηση τής διαδικασίας κοινωνικής ένταξης τών προσώπων μέ ειδικές ικανότητες. Ειδικότερα στή στοχοθεσία του προγράμματος περιλαμβάνονται:

α. Η ανάπτυξη ενεργειών κατάρτισης, επιμόρφωσης ή εξειδίκευσης επιστημονικού καί λοιπού προσωπικού, πού έχει σχέση μέ τό έργο τής χριστιανικής διδασκαλίας καί δράσης, κατά σύστημα ή έλευθέρως, προκειμένου νά συμβάλει στήν αναλογική (ό όρος αναλογικός μέ τό έννοιολογικό περιεχόμενο πού προσδιορίσαμε στήν άρχή τής εισήγησης) κοινωνική ένταξη όλων τών μελών τής κοινωνίας.

β. Η εξοικείωση του προσωπικού αυτού πάνω στο θέμα τής κατάλληλης για τήν κοινωνική ένταξη προετοιμασίας του κάθε ατόμου, υπό τήν έννοια τής αξιοποίησης τών δυνατοτήτων του καί τής ενίσχυσης του στήν προσπάθεια πού καταβάλλει νά ζει μέ τό πρόβλημά του.

γ. Η μελέτη, μέ μακροπρόθεσμη προοπτική, τής δυνατότητας προοδευτικής μεταλλαγής τής κοινωνικής στάσης απέναντι στις «ειδικές ικανότητες», μέσω καί του διδακτικού έγχειριδίου για τή θρησκευτική ζωή καί πίστη καί τής σχετικής κατάρτισης τών εκπαιδευτικών, πού καλύπτουν τό γνωστικό αυτό πεδίο.

Γιά τήν επίτευξη τών στόχων αυτών, σύμφωνα μέ τόν έρευνητικό σχεδιασμό, ή όλη ενέργεια θά στραφεί γύρω από δύο άξονες δράσης.

Α'. Ο πρώτος άξονας περιλαμβάνει τά εξής υποπρογράμματα (ΥΠ):

1ο Υποπρόγραμμα: Μελέτη τών πηγών: Α.Γ., Πατρι-

κά κείμενα, Ύμνογραφία, Βυζαντινή καί Νεότερη Γραμματεία κλπ.

Τό υποπρόγραμμα αυτό παρόλο ότι αποτελεί βασική έρευνα παράλληλη προς τά υπόλοιπα υποπρογράμματα, θά συμβάλει διά τών αποτελεσμάτων του στον προσδιορισμό του περιεχομένου του 3ου υποπρογράμματος καί κυρίως τών ενεργειών του δεύτερου άξονα δράσης.

2ο Υποπρόγραμμα: Καταγραφή καί ανάλυση τής υπάρχουσας κατάστασης καί δράσης (στήν έλληνική κατ' αρχάς καί στίς λοιπές στή συνέχεια χριστιανικές Έκκλησίες) καθώς καί τών προτάσεων πού θά διατυπώσουν οί ασχολούμενοι σέ όλους τούς τομείς καί τά επίπεδα τής χριστιανικής διδασκαλίας καί πράξης. Θά εξεταστεί, δηλαδή, τό θέμα τής κοινωνικής ένταξης τόσο στο πλαίσιο τής ήδη αναπτυγμένης δράσης όσο καί επί τή βάση τών προτάσεων πού θά διατυπωθούν: α) για τόν τρόπο οργάνωσης καί τό περιεχόμενο του πειραματικού σχεδίου εκπαίδευσης, κατάρτισης επιμόρφωσης του προσωπικού, πού θά συνδέεται μέ τό θέμα αυτό (βλ. 3ο υπόγραμμα του πρώτου άξονα), καί β) για τούς νέους τομείς, στους οποίους θά ήταν δυνατόν νά ασχολούνται, κατά προτίμηση, όρισμένα πρόσωπα μέ «ειδικά προσόντα».

3ο Υποπρόγραμμα: Μέ τό υποπρόγραμμα αυτό, όπως ήδη έχει αναφερθεί (βλ. 2ο καί 3ο ΥΠ), θά επιχειρηθεί ή δοκιμαστική εφαρμογή πειραματικού σχεδίου κατάρτισης καί επιμόρφωσης τών προσώπων (κληρικών καί λαϊκών), πού συνδέονται μέ τό έργο τής χριστιανικής διδασκαλίας καί πράξης. Η ενέργεια περιλαμβάνει ταχύρρυθμα σεμινάρια καί προγράμματα κατάρτισης βραχείας ή κανονικής διάρκειας, αναμένεται δέ νά αρχίσει πριν από τό τέλος του χρόνου αυτού.

Β'. Ο δεύτερος άξονας περιλαμβάνει τή συστηματική κριτική μελέτη του διδακτικού έγχειριδίου του μαθήματος τών θρησκευτικών μέ σκοπό τή διατύπωση προτάσεων για τήν επιδίωξη τής προοδευτικής μεταλλαγής τής κοινωνικής στάσης καί μέσω τής όδου αυτής. Η ενέργεια αυτή θά

στηριχτεί στις προτάσεις των παραγόντων της εκπαίδευσης και των λοιπών αρμόδιων προσώπων σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα της μελέτης των πηγών (1ο ΥΠ, πρώτου άξονα δράσης), ενώ τα αποτελέσματά της θα προσδιορίζουν και τη φιλοσοφία του περιεχομένου των προγραμμάτων κατάρτισης και επιμόρφωσης του διδακτικού προσωπικού.

Για όλες τις επί μέρους φάσεις του προγράμματος, ιδίως δέ του 2ου και 3ου ΥΠ του πρώτου άξονα, και πριν από την τελική αξιολόγηση, προβλέπονται σταδιακές αποτιμήσεις των ενεργειών. Τα αποτελέσματα των επί μέρους φάσεων των ενεργειών θα ανακοινώνονται σε ημερίδες, συνέδρια κ.λπ. ή με δημοσιεύματα, για να αποτελούν αντικείμενο κριτικής συζήτησης.

Επί του παρόντος περιορίζομαι σ' αυτές τις γενικές πληροφορίες για να έχωμε τό χρόνο που απαιτείται για την πραγμάτωση των στόχων της σημερινής εκδήλωσης, που είναι:

i. Επίσημη έναρξη υλοποίησης του έρευνητικού προγράμματος.

ii. Πρώτη προσέγγιση της χριστιανικής αντίληψης για την κοινωνική ένταξη των προσώπων με ειδικές δυνατότητες.

iii. Έναρξη διαλόγου με όλους εκείνους τους οποίους ενδιαφέρει τό θέμα και ιδιαίτερα με την κατεξοχήν ενδιαφερόμενη πλευρά, τόν επίσημο εκπρόσωπο της Έθνικής Συνομοσπονδίας των προσώπων με ειδικές δυνατότητες.

Κλείνοντας εδώ τή σύντομη αυτή ενημέρωση, θά ήθελα να σās παρακαλέσω να μου επιτρέψετε να σημειώσω ότι ό όμιλών, ένδεχομένως, δέν θά βρισκόταν στην ευχάριστη θέση να έμπνευσθεί και να είσηγειται σήμερα τό προς υλοποίηση αυτό πρόγραμμα, εάν πριν από πολλά χρόνια, ως φοιτητής με μεγάλες οικονομικές ανάγκες, δέν έφιλοξε-νείτο, προτάσει του άειμνήστου άρχιεπισκόπου Άθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Θεοκλήτου, σ' αυτόν ακριβώς εδώ τό χώρο, οικοτροφείο τότε της Άποστολικής Διακονίας της Έκκλησίας της Ελλάδος.

Άς είναι λοιπόν, ό,τι αναλογεί στη δική μου πλευρά από τή συλλογική αυτή προσπάθεια, απόδοση των όφειλομένων προς τήν Έκκλησία.

Όμως, ή όλη έρευνητική προσπάθεια παρακαλώ να δεχθείτε να αφιερωθεί είς μνήμην δύο ταπεινών ανθρώπων, του πατέρα μου και της πρό τριημέρου κοιμηθείσης μητέρας μου, στους όποιους, ως άτομο, δέν όφείλω άπλώς «τό ζήν», αλλά και τήν έμπρακτη, τήν αυθεντική διδασκαλία του τί σημαίνουν τά θεία δώρα της ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ και της ΑΓΑΠΗΣ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

**Τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας
τῆς Ἑλλάδος Ἀρχιμ. κ. Μακαρίου Φιλοθέου**

Σεβασμιώτατε, Ἀγαπητοί Πατέρες,
Κύριε Πρύτανη,
Ἐλλογιμώτατοι κύριοι Καθηγηταί,
Κυρίες καί Κύριοι,

Μέσα στά σημεῖα πού ὁ Ἀναστημένος Χριστός ἔδωσε
στούς μαθητές Του γιά νά φανερώσουν τό Λυτρωτικό μή-
νυμα τῆς Ἀναστάσεώς του εἶναι καί τά λόγια του «ἐπί
ἀρρώστους χεῖρες ἐπιθήσουσι καί καλῶς ἔξουσι».

Ἡ Ἱ. Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διά τοῦ
Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ.κ.
Σεραφεῖμ, τόν ὁποῖον ἔχω τήν ιδιαίτερη τιμή νά ἐκπροσω-
πῶ αὐτήν τήν στιγμή, σᾶς καλωσορίζει στή Μεγάλη Αἴθου-
σα τελετῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, σᾶς προσφωνεῖ καί σᾶς
χαιρετῶ ὄλους, τούς διοργανωτάς τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς,
τούς ἐκλεκτούς εισηγητάς καί τούς ἀξιότιμους προσκεκλη-
μένους μέ τόν ἀναστάσιμο Πασχάλιο χαιρετισμό «Χριστός
Ἀνέστη». Μᾶς καλεῖ δέ ὄλους νά ἀρθοῦμε πάνω ἀπό τίς
ἀδυναμίες μας, σωματικές καί πνευματικές, καί νά νιώσου-
με ὅσο πιό βαθύτερα γίνεται τό κοσμοσωτήριο ἄγγελμα
«Ἀνέστη Χριστός καί ζωή πολιτεύεται!»

Καμιά δυσκολία, καμιά ἀδυναμία, κανένας πόνος ἢ
στεναγμός δέν μποροῦν νά ἀνακόψουν τήν πορεία μας
πρός τήν πραγματική χαρά καί εὐτυχία πού εἶναι ὁ Ἀνα-
στημένος Χριστός.

Ἡ Ἐκκλησία ἀκούγοντας τά Λόγια τοῦ Κυρίου της
καί ἐφαρμόζοντας τό τοῦ ἀποστόλου Παύλου «τίς ἀσθενεῖ
καί οὐκ ἀσθενῶ» στέκεται πάντοτε κοντά στόν ἄνθρωπο
καί ιδιαίτερα σέ ἐκείνον πού σηκώνει βαρύτερο Σταυρό

ἀπό τόν συνήθη γιά νά γίνεται Κυρηναῖος στήν ἄρση τοῦ
Σταυροῦ του καί γιά νά τονίξη σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη
ὅτι μετά ἀπό τό Σταυρό ἔπεται ἡ Ἀνάσταση.

Μέ αὐτές τίς λίγες ἀπλές σκέψεις καί μεταφέροντας
τίς εὐχές καί τίς εὐλογίες, καθώς καί τόν ἀναστάσιμο ἀ-
σπασμό τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί
πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ, σᾶς χαιρετῶ ὄλους καί εὐ-
χομαι ἀπό καρδίας πλήρη ἐπιτυχία καί εὐόδωση τῶν σκο-
πῶν τῆς ἀποψινῆς συναντήσεώς μας.

**Τοῦ Ἀντιπροτάνεως τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν
κ. Κωνσταντίνου Εὐαγγελίδη**

Σεβασμιώτατοι,
Ἅγιοι Πατέρες,
Κύριοι Πρόεδροι,
Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἐθνικῆς Συνομοσπονδίας Ἀτόμων μέ
εἰδικές ἀνάγκες,
Ἀγαπητοί συνάδελφοι,
Κυρίες καί Κύριοι,

Μέ ιδιαίτερη χαρά χαιρετίζω τή σημερινή ἐκδήλωση ἢ
ὁποῖα ἀποτελεῖ μιά ἀκόμη ἀπόδειξη τοῦ ἐνδιαφέροντος
καί τῆς εὐαισθησίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί τοῦ
Παν/μίου Ἀθηνῶν γιά τά ΑΜΕΑ. Πιστεύω ὅτι τό ἐνδιαφέ-
ρον καί γενικότερα ἢ ἐνασχόληση μέ τά προβλήματα τῶν
ΑΜΕΑ ἀποτελοῦν τόν ἀσφαλέστερο δείκτη τῆς ἠθικῆς ἐ-
γερσιμότητας καί τοῦ ἐπιπέδου κοινωνικῆς δικαιοσύνης
καί ἀλληλεγγύης κάθε κοινωνίας.

Ἡ σημερινή, πρώτη ἐκδήλωση, πού ἀφορᾶ στό καί-
ριας σημασίας θέμα «Θρησκευτική ἀγωγή καί κοινωνική

ένταξη προσώπων με ειδικές ανάγκες» αποτελεί την καλύτερη δυνατή έναρξη του όλου προγράμματος. Από τη θέση αυτή θέλω να ευχαριστήσω την Έκκλησία της Ελλάδος που έθεσε υπό την αιγίδα της τό Πρόγραμμα και να συγχαρώ τους έκλεκτους συναδέλφους, ιδιαίτερα τόν υπεύθυνο του Προγράμματος, επίκουρο καθηγητή και αγαπητό φίλο κ. Λαυρέντιο Δελλασούδα, που είχαν την πρωτοβουλία και επομίστηκαν την ευθύνη και τό μόχθο του προγράμματος.

Πιστεύω ότι ή προσπάθειά τους ανταποκρίνεται με τόν πληρέστερο τρόπο στή βασική υποχρέωση του Πανεπιστημίου να άφουγκράζεται και να παρακολουθεί και να ενδιαφέρεται όχι μόνο για τήν έρευνα και τή διδασκαλία αλλά και για τή θετική αντιμετώπιση προβλημάτων κοινωνικής και έθνικης σημασίας, όπως είναι τά προβλήματα που άφορούν τά πρόσωπα με ειδικές ανάγκες.

Κλείνω, εύχόμενος κάθε έπιτυχία στή σημερινή εκδήλωση.

3

**Τού Άντιπροέδρου τού Τμήματος Φ.Π.Ψ.
και Διευθυντού τού Τομέα Ψυχολογίας
κ. Δημητρίου Γεώργα**

Τό θέμα τής σχολικής και κοινωνικής ένταξης τών προσώπων με ειδικές δυνατότητες είναι άσφαλώς πρόβλημα σύνθετο και άπαιτεί πολυπαραγοντική αντιμετώπιση.

Τό Τμήμα Φ.Π.Ψ. τής Φιλοσοφικής Σχολής τού Π.Α. έχει τό πλεονέκτημα να συνδέεται με πολλές πτυχές τού προβλήματος και πολλούς από τούς παράγοντες που συμβάλλουν στήν επίτευξη τών στόχων αυτών.

Η φιλοσοφική άποψη τού προορισμού και τής καταξίωσης τού ανθρώπου είναι κοινός στόχος έπιστήμης και Έκκλησίας.

Η Παιδαγωγική στό πλαίσιο τής άγωγικής προσπάθειας για επίτευξη τών στόχων αυτών βρίσκεται να συμβαδίζει με τήν Έκκλησία στόν ίδιο δρόμο.

Η ψυχολογική στήριξη τού προσώπου βρίσκει τήν οικεία έπιστήμη και τήν Έκκλησία να άμιλλώνται στήν έπιτέλεση τού έργου αυτου.

Μέ τά δεδομένα αυτά τό Τμήμα Φ.Π.Ψ. ένέκρινε όμόφωνα τό πολυεπιστημονικής συμμετοχής έρευνητικό πρόγραμμα: «Θρησκευτική άγωγή και κοινωνική ένταξη προσώπων με ειδικές δυνατότητες», σήμερα δέ τό Τμήμα βρίσκεται στήν εύχάριστη θέση να χαιρετίζει τήν έπίσημη έναρξη ύλοποίησής του υπό τήν αιγίδα τής Έκκλησίας και να συγχαίρει τόν εισηγητή και υπεύθυνο τού προγράμματος επίκουρο καθηγητή κ. Λαυρέντιο Δελλασούδα.

4

**Τού Προέδρου τού Τμήματος Ποιμαντικής
τής Θεολογικής Σχολής
κ. Παναγιώτη Μπούμη**

Ο Πρόεδρος τού Τμήματος Ποιμαντικής τής Θεολογικής Σχολής τού Πανεπιστημίου Άθηνών κ. Παναγιώτης Μπούμης μεταξύ άλλων είπε:

«Ως Πρόεδρος τού Τμήματος Ποιμαντικής χαιρώ ιδιαίτερα για τή σύγκληση αυτου τού Συνεδρίου και συγχαίρω έγκαρδίως τούς έμπνευστές και όργανωτές αυτου.

Ειδικώς για τό σπουδαίο αυτό θέμα έχουν λόγο και είναι υποχρεωμένοι να συμβάλουν στήν καλύτερη αντιμε-

τώπισή του τόσο οι παράγοντες της Ἐκκλησίας μας, όσο και οι παράγοντες τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἐκείνο πού θά ἤθελα ἐδῶ νά μοῦ ἐπιτρέψετε νά παρατηρήσω εἶναι στή διατύπωση τοῦ τίτλου τοῦ Συνεδρίου. Δηλαδή θά ἦταν προτιμότερο σήμερα, μετά τίς ἐξελίξεις στόν τομέα τῆς ἰατρικῆς τῆς προσωπικότητας (P. Tourgnier), ἀντί τοῦ ὄρου «ἄτομα μέ ειδικές ἀνάγκες» νά λέμε «πρόσωπα μέ ειδικές ἀνάγκες». Καί ἀπό θεολογικῆς ἀπόψεως ὁ ὄρος πρόσωπο εἶναι πληρέστερος πρός τό περιεχόμενο καί τό σκοπό τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Πράγματι ὁ χριστιανισμός θέλει νά βλέπει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς πρόσωπα καί ὡς προσωπικότητες. Δέν μπορεῖ νά κάνει διάκριση μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλωστε μὴν ξεχνᾶμε ὅτι πρόσωπα μέ ειδικές ἀνάγκες εἶναι μᾶλλον ὅλοι οἱ ἄνθρωποι. Δέν ξέρω ἂν ὑπάρχει ἄνθρωπος χωρίς καμία εἰδική ἀνάγκη. Καί ὅλοι ἔχουμε ἀνάγκη ὁ ἓνας τὴν βοήθεια τοῦ ἄλλου, σ' αὐτές τίς ἀνάγκες ἢ τίς δύσκολες περιστάσεις καί περιπτώσεις.

Μόνο ἐκεῖνο πού θά ἤθελα νά τονίσω εἶναι, ὅτι σ' αὐτές τίς περιπτώσεις τῆς βοήθειας καί διακονίας, ὅ,τι προσφέρουμε πρέπει νά γίνεται ἀπό πνεῦμα ἀγάπης, μέ κάθε ἀπλότητα καί χωρίς καμία ὑστεροβουλία.

Καί πάλι τελειώνοντας θά ἤθελα νά συγχαρῶ ὅλα τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου καί εὐχομαι καλή ἐπιτυχία στό ἔργο σας μέ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί τίς εὐλογίες τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅποια καί φιλοξενεῖ εὐγενῶς τό συνέδριο αὐτό.

**Τοῦ Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ κ. Γεωργίου Κρουσταλάκη,
ἐκπροσώπου τοῦ Διευθυντοῦ στόν Τομέα Παιδαγωγικῆς
καί Προέδρου τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου
κ. Μιχ. Κασσωτάκη**

Σεβασμιώτατε,
Σεβαστοὶ Πατέρες,
Κυρίες καί Κύριοι,

Ὁ Διευθυντής τοῦ Τομέα Παιδαγωγικῆς κ. Μιχ. Κασσωτάκης μέ παρεκάλεσε νά τόν ἀναπληρώσω καί νά τόν ἐκπροσωπήσω ἐδῶ στήν ἀποψινὴ ἐόρτιο συνάντηση. Εἶναι ἀπασχολημένος μ' ἓνα θέμα, πολύ σοβαρό, στό Παιδαγωγικό Ἰνστιτούτο.

Μέ ιδιαίτερη χαρά καί μέ μεγάλες προσδοκίες ὁ Τομέας τῆς Παιδαγωγικῆς ξεκινάει αὐτὴν τὴ συνεργασία μέ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, πάνω στό εὐαίσθητο αὐτὸ θέμα τῶν ἀτόμων - προσώπων μέ ιδιαίτερες ἀνάγκες. Συγχαίρουμε τοὺς ὑπεύθυνους παράγοντες, ιδιαίτερα τόν καθηγητὴ κ. Λαυρέντιο Δελλασούδα, ὑπεύθυνο τοῦ ἐρευνητικοῦ αὐτοῦ προγράμματος, γιὰ τὴν ἐμπνευσή του, γιὰ τόν ζῆλο πού ἐκδηλώνει γιὰ τὰ θέματα αὐτά καί γιὰ τό ὀργανωτικὸ πνεῦμα.

Χαιρετίζουμε μέ ιδιαίτερη χαρά τὴν συνεργασία αὐτὴ μέ τὴν Ἐκκλησία μας καί ἐλπίζουμε πῶς μέ ἀφετηρία τὴν ἀποψινὴ πρώτη θεωρητικὴ προσπέλαση τοῦ θέματος, ἢ συνεργασία αὐτὴ θά διατηρηθεῖ καί θά ὀλοκληρωθεῖ στό μέλλον καί σέ ἄλλα ἐπίπεδα περισσότερο ὠφέλιμα καί περισσότερο πρακτικά, γιὰ νά γίνει ἔτσι μιὰ πιό οὐσιαστικὴ προσφορά ἀγάπης στόν πόνο καί τίς ἀνάγκες ἀδελφῶν μας καί κυρίως τῶν οἰκογενειῶν.

Ἡ Εἰδικὴ Ἀγωγή διεθνῶς, ἀλλὰ καὶ στή χώρα μας εἶναι ἕνας ἐπιστημονικὸς κλάδος πού βρίσκεται ἀκόμα σέ ἀνάπτυξη, σέ μιά κατάσταση ρευστότητας. Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ παρατηροῦμε τὰ τελευταῖα χρόνια τὸ ἐπιστημονικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐνδιαφέρον σὰ θέματα αὐτὰ νά ἐκδηλώνονται ἀπεριόριστο. Ὁ ὑποφαινόμενος ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐκπρόσωποι τοῦ Παιδαγωγικοῦ καὶ Ψυχολογικοῦ Τομέα, ἄλλοι συνάδελφοι, εἴμεθα ἀπὸ τοὺς πρῶτους πού ἤδη ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ 1960 στραφήκαμε μ' ἐνδιαφέρον στὸν εὐαίσθητο αὐτὸν Τομέα. Ὑπενθυμίζω τὸν συνάδελφο καθηγητὴ, πού ἀπουσιάζει, τὸν κ. Ἰ. Παρασκευόπουλο, πού ἔχει γράψει ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα βιβλία γιὰ τὴν Νοητικὴ Στέρεση. Ὑπενθυμίζω, τὴν παρουσία στό χῶρο αὐτὸ τῆς κ. Σούλας Καλαντζή, ἡ ὁποία μαζί μὲ τὸν ἀείμνηστο πατέρα της ἔχει προσφέρει στὸν τομέα καὶ συνεχίζει νά προσφέρει.

Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω ὅτι ἤδη προωθοῦνται στὸν Τομέα μας αἰτήματα σχεδιασμοῦ καὶ διατάγματα: α) γιὰ τὴν ἴδρυση ἑνὸς Ἰνστιτούτου Ἐρευνῶν πάνω σέ θέματα εἰδικῆς ἀγωγῆς· β) ἕνα πρόγραμμα εἰδικῆς Ἀγωγῆς, μαθησιακῶν δυσκολιῶν καὶ ἀγωγῆς λόγου καὶ θά χορηγεῖται πτυχίο σέ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θά λαμβάνουν μέρος· γ) ἕνα πρόγραμμα Μεταπτυχιακῶν σπουδῶν στὸν Τομέα τῆς Εἰδικῆς Ἀγωγῆς γιὰ τοὺς πτυχιούχους τῶν Παιδαγωγικῶν Τμημάτων, Νηπιαγωγικῶν καὶ τῶν Καθηγητικῶν Σχολῶν ὄλων ἀνεξαιρέτως.

Συγχαίρομε λοιπὸν ὅλους τοὺς ἐκπροσώπους συναδέλφους τῶν πνευματικῶν ἰδρυμάτων ὄλων τῶν Τμημάτων, ὄλων τῶν Σχολῶν, τοὺς ἐκπροσώπους τῶν προσώπων μὲ εἰδικές ἀνάγκες, τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἐκκλησίας πού συμμετέχουν σ' αὐτὸ τὸ κοινὸ πρόγραμμα καὶ ὑποσχομέθα ἀμέριστη συμπαράσταση καὶ σ' αὐτὴ τὴν πρώτη φάση ἀλλὰ καὶ σὶς ἐπόμενες φάσεις πού πιστεύω θά εἶναι πιὸ οὐσιαστικῆς καὶ πιὸ πρακτικῆς.

**Τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας,
Ἀγωγῆς καὶ Διαποίμανσης τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς
κ. Ἀλέξανδρου Σταυρόπουλου**

Σεβασμιώτατε,
Πανοσιολογιώτατε ἐκπρόσωπε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
Κύριε Ἀντιπρύτανη,
Κύριοι συνάδελφοι,
Κυρίες, Δεσποινίδες καὶ Κύριοι,

Μέ πολλή χαρὰ βρίσκομαι σήμερα μαζί σας καὶ ὡς διευθυντῆς τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καὶ Διαποίμανσεως, καίτοι ἔχουμε ἤδη προσφώνηση τοῦ προέδρου τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς, γιὰ νά δηλώσω ἀπλῶς τὴν χαρὰ μὲ τὴν ὁποία συμμετέχομε σέ αὐτὸ τὸ πρόγραμμα πού μᾶς κάλεσε τὸ τμήμα Φ.Π.Ψ. νά λάβουμε μέρος.

Σὰν ἔτοιμοι ἀπὸ καιρὸ, μποροῦμε νά ποῦμε, κι ἐγὼ ἀλλὰ καὶ ἄλλοι συνάδελφοι τοῦ τμήματος καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Τομέα μας, εἴμαστε πρόθυμοι νά συμμετάσχουμε σ' αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο πρόγραμμα, πού τὸ θεωροῦμε πολὺ χρήσιμο, ἰδιαίτερα μάλιστα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀγγίζει ἕνα τόσο εὐαίσθητο σημεῖο τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ἀλλὰ καὶ κάθε κοινωνίας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν θά προσπαθήσουμε νά κάνουμε ὅ,τι μποροῦμε καὶ σέ συνεργασία μὲ τὸ τμήμα τῆς Θεολογίας, πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῆς στοιχεῖα αὐτῆς τῆς συνεργασίας θά θίξω ὅπωςδήποτε καὶ στὴν εἰσήγηση στό δεύτερο μέρος τοῦ προγράμματος.

Χαιρετίζω λοιπὸν τὴν ἑναρξη καὶ συγχαίρω τὸν ἐπίκουρο καθηγητὴ κ. Λ. Δελλασούδα, ἀλλὰ καὶ τὸ τμήμα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς γιὰ τὴν πρωτοβουλία αὐτῆ, στὴν ὁποία ὅλοι πρόθυμα συμμετέχομε.

**Τῆς κ. Σοφίας Καρκαντζοῦ, Γενικῆς Γραμματέως
τοῦ Συλλόγου Παραπληγικῶν, ἐκπροσώπου
τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως Προνοίας κ. Παν. Κουρουμπλή**

Σεβασμιώτατε,
Πατέρες,
Κύριοι Ἀντιπρύτανη,
Κύριοι Καθηγητές,
Ἀγαπητοί φίλοι,

Θέλω νά σᾶς μεταφέρω τόν χαιρετισμό τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα Προνοίας κ. Π. Κουρουμπλή, πού λόγω ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων δέν μπόρεσε νά παρευρεθεῖ ἀπόψε κοντά μας. Εὐχόμαι οἱ ἐργασίες νά εἶναι καρποφόρες καί νά ὑπάρχει ἀλληλοκατανόηση καί γιά τά ἄτομα μέ εἰδικές ἀνάγκες νομίζω ὅτι πρέπει νά παραμείνει ὁ τίτλος ὅπως ἀκριβῶς ὑπάρχει καί ὄχι μέ τόν ὄρο εἰδικές δυνατότητες.

**Τοῦ Προέδρου τῆς Ἐθνικῆς Συνομοσπονδίας
Ἀτόμων μέ εἰδικές Ἀνάγκες κ. Γεωρ. Βαρδακαστάνη**

Σεβασμιώτατε,
Πανοσιολογιώτατε,
Ἐκπρόσωπε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου,
Κύριε Ἀντιπρύτανη,
Κύριοι Καθηγητές,
Κύριες καί Κύριοι,
Φίλες καί Φίλοι,

Προσῆλθα σ' αὐτήν ἐδῶ τήν ἐκδήλωση μέ τήν προσδο-

κία ὅτι ἐπιτέλους, ἔστω τό 1994, ἄρχεται ὁ διάλογος. Ζοῦμε σέ μιά ταραγμένη ἐποχή. Ἡ χώρα μας βάλλεται ἀπό παντοῦ, ἡ κοινωνία μας, ὁ λαός μας, τό ἔθνος ὁλόκληρο, ἀπαιτεῖ κοινωνική συνοχή. Καί τόν πρώτο καί τόν κυρίαρχο ρόλο συνδιαμόρφωσης τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς ἔχουν νά παίξουν οἱ θεσμοί Κοινωνικῆς Ὁργάνωσης, αὐτοί πού διαμορφώνουν ἀντιλήψεις, διαπαιδαγωγοῦν, μεγαλώνουν τούς πολίτες μέ μιά συγκεκριμένη νοσοτροπία καί ἀντίληψη γιά τόν ἑαυτό τους, γιά τήν κοινωνία, γιά τήν πολιτεία, γιά τόν συνάνθρωπό τους.

Ἀσφαλῶς συμφωνοῦμε ὅλοι ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι γιά ὅλους καί νομίζω ὅτι θά συμφωνήσετε μαζί μου ὅτι οἱ Ἐκκλησίες δέν εἶναι γιά ὅλους. Νομίζω λοιπόν ὅτι ἕνα ἀπό τά σημαντικά ἔργα πού ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει νά πράξει εἶναι νά δώσει τήν εὐκαιρία στά ἄτομα μέ εἰδικές ἀνάγκες (θά μοῦ ἐπιτρέψετε μιά παρατήρηση ἐπί τῆς ὀρολογίας ἐντός ὀλίγου) νά δώσει τή δυνατότητα σ' ὅλα τ' ἄτομα μέ εἰδικές ἀνάγκες νά λατρέψουν κι αὐτοί τόν Χριστό καί τόν Θεό ὅπως ὅλοι οἱ συμπολίτες τους.

Σχετικά μέ τήν ὀρολογία, ἡ ἀναπηρία δέν εἶναι δυνατότητα, εἶναι ἀδυναμία καί ἀπό τήν ἀδυναμία αὐτή προκύπτουν καί εἰδικές ἀνάγκες. Εἶναι ἕνας ὄρος, νομίζω, ἀρκετά ἀποφορτισμένος καί διεθνῶς παραδεκτός. Ἄλλωστε θά ξέρετε, ὅσοι ἔχετε ἀσχοληθεῖ μέ τό θέμα, ὅτι ἔχει μεταφερθεῖ δυστυχῶς ἀπό τήν ἀγγλική, γιατί ὁ κατεξοχὴν ἑλληνικός ὄρος «ἀνάπηρος» φέρει μιά συγκεκριμένη ἀντίληψη, μιά συγκεκριμένη νοσοτροπία, πού ὀδήγησε καί τούς κοινωνικούς φορεῖς νά υἱοθετήσουν τήν ὀρολογία «Ἄτομα μέ Εἰδικές Ἀνάγκες» καί νά ἀποφορτίσουν τόν ὄρο. Γνωρίζετε ἀπό τήν Ἐκπαίδευση, ὁ Ν. 1143 ὁμιλοῦσε γιά ἄτομα ἀποκλίνοντα ἐκ τοῦ φυσιολογικοῦ καί θυμοῦμαι κάποτε εἶχα ζητήσει, νά ὀρισθεῖ ποιός εἶναι φυσιολογικός γιά νά δεχτοῦμε ποιός ἀποκλίνει.

Εἶναι ἡ πρωτοβουλία πολύ σημαντική, γι' αὐτό καί συμμετέχουμε καί πέρα ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ὀργανωμένη ἐκπροσώπηση τῆς Ὁρθοδοξίας, μιά

δύναμη για τό έθνος και τό λαό, μία δύναμη ιδιαίτερα γι' αυτή τήν εποχή, μία δύναμη και μία έθνική ύποθήκη. Έμεις θεωρούμε τήν Έκκλησία Κοινωνικό Έταίρο' κοινωνικό έταίρο στή διαμόρφωση ενός νέου συστήματος Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Προνοίας στήν Ελλάδα, και δέν είναι κακό νά βρισκόμαστε και νά συζητούμε. Θεωρούμε πώς στήν Ένωμένη Εύρώπη, στήν Εύρώπη τού 2000 και πέρα, από τήν όποία απέχουμε μόλις έξι χρόνια, από κείνο τό κατώφλι, αυτό πού τουλάχιστον μπορούμε νά κάνουμε είναι νά συζητούμε. Και σās είπα ότι προσήλθα σ' αυτή τή συνάντηση έδώ σ' αυτή τήν εκδήλωση, μέ τή χαρά ότι επιτέλους συζητούμε.

Θέλω νά δώσω έκ μέρους τής Συνομοσπονδίας τά θερμά συγχαρητήρια πρός όλους πού έχουν συμβάλει, ιδιαίτερα στόν κ. Λ. Δελλασούδα, στήν όργάνωση αυτού τού προγράμματος, θά ήθελα νά τό θεωρήσω όμως άπαρχή, έναρκτήριο ενός κοινωνικού διαλόγου, πού θά όδηγήσει στήν ανάπτυξη τού νέου συστήματος Κοινωνικών Υπηρεσιών σέ συνεργασία μέ τήν Όργανωμένη Πολιτεία, μέ τήν όργανωμένη εκπροσώπηση τών Ατόμων μέ Ειδικές Ανάγκες, γιατί νομίζω ότι — συμφωνείτε όλοι — σ' αυτό τόν κόσμο καλό είναι νά μήν άποφασίζει κανείς για τούς άλλους, χωρίς ν' άκούγεται ή άποψη τους και χωρίς νά συμμετέχουν. Μέ αυτά θέλω νά σās δώσω πραγματικά συγχαρητήρια και νά σās εύχαριστήσω πάρα πολύ για τήν προσοχή σας.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

36. Σταύρου Λ., *Ειδική επαγγελματική εκπ/ση τῶν παιδιῶν με εἰδικές ἀνάγκες στήν Ἑλλάδα*. Σ.Ε.Λ.Δ.Ε. Ἀθηνῶν, 1984.
37. Στασινός Δ., *Ἡ εἰδική ἐκπαίδευση στήν Ἑλλάδα: Ἀντιλήψεις, θεσμοί καί πρακτικές. Κράτος καί ἰδιωτική πρωτοβουλία (1906-1989)*. Gutenberg, Ἀθήνα (1991).
38. Sussman Marvin, «Ἀνάπηροι καί ἄποροι σέ κατάσταση ἐξάρτησης: ἐννοιολογικές ὁμοιότητες καί ἀνάγκες γιά ἐρευνα», π. *Ἐκλογή*, 54 (1981), σ. 6-13.
39. Τζόνσον Β. - Βέρνερ Ρ., *Ὁδηγός ἀνάπτυξης γιά προβληματικά παιδιά*. Μετ. Ἀ. Σιπητάνου. Ἐκδ. Καστανιώτη. Ἀθήνα (1983).
40. Tihamer Toth, *Ὁ Χριστός καί τὰ σύγχρονα προβλήματα*. Μετ. Ἰ. Παναγιωτίδης. Ἀθήνα 1959.
41. Kang Young W. and Masoodi Bashir A., «Attitudes toward blind people among theological and education students». *Journal of visual impairment & blindness*, 1977, Vol 71 (9), σ. 394-400.
42. Fowler J., *Stages of Faith*. Harper & Row. San Francisco (1981).
43. **ΛΕΞΙΚΟ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ**, λήμματα «Σῶμα», «Ἀσθένεια», «Ἀγάπη», «Ἐλπίδα». Μεταφρ. Σ. Ἀγουρίδη κ.ἄ. Ἐκδ. «Ἄρτος Ζωῆς», Ἀθήνα 1980.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

**ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ
ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ
ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ**

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ. Ἱερωνύμου*

Προεδρεύων (κ. Ἀλέξ. Σταυρόπουλος): Θά ἦταν παρά-
λειψη ἂν δέν εἶχαμε μιά μικρή εὐλογία λόγου καὶ συμβου-
λῆς ἀπὸ τὸν παριστάμενο Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Θη-
βῶν καὶ Λεβαδείας κύριο Ἱερώνυμο, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἀ-
κούσαμε καὶ ὅπως γνωρίζουμε, μέ τὴν ποιμαντική του
εὐαισθησία καὶ τὴν ἐπισκοπική του δραστηριότητα ἔχει ἀ-
σχοληθεῖ ἔμπρακτα μέ τὰ θέματα τῶν ἀτόμων μέ εἰδικές
ἀνάγκες. Σεβασμιώτατε, παρακαλοῦμε λόγον ἀγάπης καὶ
οἰκοδομῆς.

Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Θηβῶν κ. Ἱερώνυμος:
Θά ἤθελα νά σᾶς εὐχαριστήσω γιὰ τὴν εὐκαιρία πού μοῦ
δίνετε νά πῶ λίγες σκέψεις ἀπόψε. Τό πρῶτο καὶ βασικό,
νομίζω, αὐτῆς τῆς συναντήσεως τῆς σημερινῆς, εἶναι αὐτό
πού ἀκούστηκε ἀπ' τὸν ἐκπρόσωπο τοῦ Συνδέσμου, τῆς
Ἱομοσπονδίας, τό ὅτι ἀρχίζει μιά συζήτηση καὶ αὐτό εἶναι
πάρα πολύ σπουδαῖο καὶ ἐκεῖνο πού πρέπει νά ὑπογραμμί-
σουμε. Δέν ξέρουμε πόσα βέβαια ἀποτελέσματα καὶ πόσο
καιρό θά χρειαστοῦμε γιὰ νά δοῦμε ἀπτά δείγματα χρόνου
ἀλλά τό ὅτι ἀρχισε τώρα νά συζητεῖται εἶναι πάντα ὠραῖο
καὶ ὀφείλονται συγχαρητήρια σ' αὐτούς πού εἶχαν τὴν ἔμ-
πνευση καὶ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὸν κόπο νά μᾶς ὀδηγή-
σουν σ' αὐτὴν ἐδῶ τῆ σῦναξη.

Ἐνα δεύτερο στοιχεῖο πού θέλω νά πῶ στή σῦναξή
μας, στή συνάντησή μας, εἶναι αὐτό: ἐγώ πιστεύω προσω-
πικά ὅτι ὅλοι εἴμαστε ἄνθρωποι μέ εἰδικές ἀνάγκες· ὅλοι

* Τό κείμενο παρατίθεται ὅπως ἀπομαγνητοφωνήθηκε, μέ ἀρκετά
—δυστυχῶς— κενά (Σ.τ.έ.).

ἔχουμε μιά εἰδική ἀνάγκη, ἄλλος πῖο μεγάλη, ἄλλος πῖο
μικρή, ὅλοι ἔχουμε εἰδικές ἀνάγκες· τό θέμα εἶναι πόσο
μεγάλη ἀνάγκη ἔχουμε καὶ πῶς θά τὴν ἀντιμετωπίσουμε.

Ἐνα τρίτο σημεῖο πού θά ἤθελα νά ὑπογραμμίσω εἶ-
ναι ὅτι χάθηκε πολὺς χρόνος, πολὺτιμος χρόνος, στό ποιὸς
εἶναι ἀρμόδιος, ποιὸς ἔχει τὴν εὐθύνη, καὶ στήν ἀσυνεν-
νοησία. Δέν μποροῦμε νά περιμένουμε ἀκόμα, νά ἔχουμε
μιά Ἐκκλησία ὅπου βλέπει τοὺς ἄνθρώπους ἢ τοὺς θε-
σμούς, τὴν πολιτεία, δέν ξέρω, σωματεῖα, σάν χώρους οἱ
ὁποῖοι εἶναι μισσμένοι καὶ δέν ἔχουν χωρὸ μέσα στή ζωὴ
τῆς Ἐκκλησίας ἀλλά οὔτε ἔχει τό δικαίωμα ἢ Πολιτεία,
οὔτε τό ἐνδεχόμενο ὅτι ἢ Ἐκκλησία εἶναι ἕνας χώρος ἀπο-
μονωμένος, πού δέν μπορεῖ καὶ αὐτοὶ νά συμμετέχουν, νά
λένε, νά συζητᾶνε, νά ἀντιμετωπίζουν ἀπὸ κοινοῦ τὰ θέμα-
τα αὐτά.

Προχωρῶ περισσότερο· ὁ πατήρ Ἀδαμάντιος εἶναι ἢ
ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ ἔργου πού γίνεται στή Λιβαδειά, στό οἰκο-
τροφεῖο, τῆς προσπάθειας ἐπανεντάξεως τῶν ἀνθρώπων
αὐτῶν, πού πραγματικά ἦταν συγκλονιστική ἢ ἐμπειρία
πού εἶχαν ὅταν ἦρθαν ἀπ' τὴ Λέρο· καὶ πού ἔχουμε σιμά -
σιμά πραγματικό θαῦμα: αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι πού πᾶνε δια-
κοπές, νά μείνουν σέ ξενοδοχεῖο καὶ νά κολυμποῦν μαζί
μέ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· ἢ νά πᾶνε μέσα νά ψωνίζουν
καὶ ὁ ἕνας νά συμβουλεύει τὸν ἄλλον· εἶναι συγκλονιστικά
αὐτά τὰ παραδείγματα· ὁ πατήρ Ἀδαμάντιος λοιπὸν εἶναι
ἢ ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ ἔργου καὶ ὅλοι του οἱ συνεργάτες.

Ἢταν ξεκινήσαμε αὐτὴ τὴν προσπάθεια δέν πιστεῦνα
ὅτι θά εἶχαμε αὐτὴ τὴν ἐπιτυχία, πράγμα πού μᾶς λέει ὅτι
ἔχουμε πολλές δυνατότητες, ὑπάρχουν πολλοὶ ὀρίζοντες, οἱ
ὁποῖοι μποροῦν νά καλυφθοῦν σέ πολλοὺς τομεῖς.

Ἢ Βοιωτία εἶναι ἕνας χώρος ὁ ὁποῖος ἔχει μιά εὐαι-
σθησία στοὺς ἀνθρώπους πού ἔχουν κάθε εἶδους προβλή-
ματα. Γι' αὐτό λοιπὸν θά δεῖτε μιά σειρὰ ἀπὸ ἐκδηλώσεις
ἢ ἰδρύματα τὰ ὁποῖα ἀγκαλιάζουν μέ κάθε τρόπο τὸν κάθε
ἄνθρωπο, π.χ. θά δεῖτε τοὺς ἀνθρώπους πού εἶναι κατά-
κοιτοι καὶ εἶναι πάρα πολλοὶ αὐτοὶ, νά δέχονται μιά ἢ δύο

φορές τή βδομάδα τήν επίσκεψη τής νεότητος· θά ῥθούν οἱ γυναῖκες νά πλύνουν τούς κατακοίτους ἀνθρώπους· θά ῥθούν οἱ ἄνδρες νά ξυρίσουν τούς ἀνθρώπους πού εἶναι κατάκοιτοι· θά δεῖτε στό τμήμα τής νεολαίας γενικότερα, διότι καί ἡ νεολαία δέν εἶναι ἕνας χῶρος πού δέν ἔχει εἰδικές ἀνάγκες· θά δεῖτε στίς συνάξεις τῶν παιδιῶν τίς μητέρες πού θά ῥθούν νά συμμετέχουν, νά φέρουν τά γλυκά νά φάνε μαζί μέ τά παιδιά, νά συζητήσουν· νά δεῖτε στήν ἐνορία τοῦ πατρὸς Ἀδαμαντίου, τό σταθμό πού ἔχει γίνει γιά τή συμβουλευτική, γιά τά παιδιά ἐκεῖνα τά ὁποῖα ἔχουν προβλήματα μέ τά ναρκωτικά, πῶς θά πάρουν τίς συμβουλές οἱ μητέρες. Βλέπετε ὅτι συμμετέχει αὐτός ὁ λαός καί αὐτό εἶναι συγκινητικό. Δέν εἶναι ἔργο τοῦ μητροπολίτη —σᾶς τό λέω ἐγώ— ἢ τῶν ἀξιόλογων συνεργατῶν.

Ἐδωσε ὁ Θεός νά ἔχουμε πάρα πολλούς ἀξιόλογους συνεργάτες στή μητρόπολή μας, ἀλλά δέν εἶναι μόνο αὐτό· εἶναι ἡ συμμετοχή τοῦ κόσμου. Καί εἶναι συγκινητική αὐτή ἡ συμμετοχή.

Ἀκούω πολλές φορές: «χάθηκε ἡ ἀγάπη, ὁ κόσμος πάγωσε, ξέρετε δέν ὑπάρχουν ἄνθρωποι, δέν μποροῦν ...»· εἶναι ψέματα. Ὑπάρχουν εὐαίσθητες καρδιές πού ζητᾶνε ἀνθρώπους νά σκαλίσουν καί νά βροῦνε ἀκριβῶς τά σημεία ἐκεῖνα πού θέλουν οἱ ἄνθρωποι νά τούς ποῦν καί νά προσφέρουν.

Δέ θέλω νά σᾶς κουράσω περισσότερο. Θά ἤθελα νά σᾶς πῶ ὅτι ἡ μικρή ἐμπειρία πού ἔχω μέσα σ' αὐτό τό χῶρο μέ κάνει νά εἶμαι αισιόδοξος γιά τέτοιου εἴδους προβλήματα καί προγράμματα, κάτω ὅμως ἀπό ὀρισμένες προϋποθέσεις.

• Καί ἡ πρώτη προϋπόθεση εἶναι ὅτι χρειάζεται συνεργασία Ἐκκλησίας - πολιτείας, Ἐκκλησίας - φορέων, ἀνθρώπων, μεταξύ μας.

• Δεύτερον, ἄλλη προϋπόθεση: ὄχι ποιός εἶναι πρῶτος, μᾶς τό εἶπε ὁ Κύριος: ποιός εἶναι ὁ ἔσχατος, ὁ «πάντων διάκονος»; Ἐδωπέρα πάντοτε χαλαίνουμε καί σταμα-

τάμε, ποιός θά διακονεῖ, καί ὄχι ποιός θά εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θά θέλει νά προΐσταται καί νά πάρει παράσημο· αὐτό χρειάζεται πάρα πολύ νά τό δοῦμε καί νά τό καλλιεργήσουμε.

• Ἐνα τρίτο σημεῖο πού θά παρακαλοῦσα νά μᾶς πεῖ ἐδῶ πέρα ὁ ἐκπρόσωπος ... Μακεδονίας ... ὁ ὁποῖος μᾶς ἐπισκέφθηκε καί εἶδε ἀπό κοντά τά προγράμματά μας καί μᾶς ἔχει δώσει πολλές ὑποσχέσεις καί περιμένουμε νά μᾶς εἰδοποιήσει, νά μᾶς βοηθήσει· ἡ Πολιτεία ὅπου βλέπει τέτοιες προσπάθειες πού εἶχαν βάση, πού ἔχουν προοπτική, πού ἔχουν δυνατότητα νά ἀναπτυχθοῦν νά μὴν εἶναι φειδωλή. Νά βοηθάει· καί ἂν γίνονται καί μερικά λάθη νά ἔχει αὐτή τή δυνατότητα νά παρεμβαίνει, νά ἐνισχύει, γιατί πιστεύω ἀπόλυτα ὅτι ὅπου ὑπάρχει πρωτοβουλία ἢ ὁποῖα στηρίζεται στή θυσία καί στήν ἀγάπη εἶναι ἀσυναγώνιστη ἀπό ὁποιαδήποτε κρατική, ἐπιδοτούμενη ἢ μισθολογική ἢ μισθοσυντήρητη κατάσταση.

2

Τοῦ κ. Ἡλίας Σοφιανού*

Βαδίζοντας γιά τό 2000, ἡ χώρα μας πηγὴ τής Ὁρθόδοξίας βάλλεται ἀπό ὅλες τίς γειτονικές χώρες καί χρειάζεται ὅσο ποτέ ἄλλοτε τή πλήρη συνοχή τοῦ λαοῦ της.

Ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι καιρός νά ξεπεράσει τή θεωρία στό Χριστιανισμό καί νά μπεῖ ἐμπρακτα στήν πράξη τής Ἀλληλεγγύης.

Ὁ ὕλισμός καί ἡ διαφθορά τοῦ χρήματος ἔχει πλήξει ὅλα τά κοινωνικά στρώματα καί τείνουν νά πλήξουν τήν

* Ὁ κ. Ἡλίας Σοφιανός εἶναι Πρόεδρος τής Πανελληνίας Ὁμοσπονδίας Συλλόγων Μεσογειακῆς Ἀναμίας.

πανανθρώπινη αξιοπρέπεια. Τώρα όσο ποτέ άλλοτε πρέπει να προλάβουμε και να κάνουμε πράξη αυτό που είπε ο Χριστός μας και θά μένει αναλλοίωτο στους αιώνες: «Α-ΓΑΠΑΤΕ ΑΛΛΗΛΟΥΣ», δύο λέξεις που μόνο γι' αυτές πρέπει να Τόν προσκυνάμε και να εύχόμαστε.

Ο σεβασμός στην αξιοπρέπεια της προσωπικότητας του ανθρώπου και ειδικά των ατόμων με ειδικές ανάγκες πηγάζει μέσα από τη διδασκαλία του Κυρίου. Ποτέ ο Χριστός δεν έδωσε έλεημοσύνη. Έδωσε τη δυνατότητα στα άτομα με ειδικές ανάγκες ν' αποκατασταθούν στην κοινωνία και να παλέψουν μέσα σ' αυτή για τό Θεό και τους ανθρώπους.

Πρέπει εμπρακτα η Έκκλησία μας να δείξει ότι δεν είναι μιά νεκρή και στείρα οργάνωση που τό μόνο που θέλει είναι την ψυχή, τό σώμα και τόν όβολό του λαού.

Λυπάμαι που γίνομαι σκληρός, ίσως όμως πολλά άτομα με ειδικές ανάγκες με κατηγορήσουν ότι δεν είπα τά πράγματα με τό όνομά τους.

Γρηγορείτε Άγιοι Πατέρες στίς απαιτήσεις των καιρών. Όσο όμορφες κι αν κάνετε τίς εκκλησίες τά άτομα με αναπηρικά άμαξίδια δεν θά τίς δούν ποτέ αφού όλες είναι ύπερψωμένες και δεν υπάρχουν ράμπες.

Οί κωφοί δεν θά ακούσουν ποτέ τά θεία λόγια και τους ώραίους ψαλμούς της Έκκλησίας.

Πόσοι μελλοντικοί θά νιώθουν θλίψη για την υπόλοιπη ζωή τους γιατί κανείς δεν τους ζήτησε να ξετασθούν για τίς κληρονομικές παθήσεις του αίματος για τά παιδιά που θά φέρουν στον κόσμο με παθήσεις όπως μεσογειακή αναιμία, δρέπανο, μικροδρέπανο, ίνοκυστική, αίμορροφιλία.

Τό πνεύμα πάει στό Θεό μας, τό σώμα μένει στή γή μας και είναι αυτό που χάνεται. Άς πείσουμε τους συνανθρώπους μας και μās τους ίδιους ότι ή δωρεά σώματος, ιστών και οργάνων θά δώσει τη δυνατότητα να ζήσουν άνθρωποι και να προσφέρουν στα κοινά, στίς οικογένειές τους, στή πατρίδα μας, στή θρησκεία μας.

Σώμα και αίμα Άγιοι Πατέρες και ή χώρα μας θλιβερό προνόμιο της μεγάλης έλλειψης αίματος με μόνο μικρές αναλαμπές όπως αυτή της Έρας Μητροπόλεως Κορίνθου και ελάχιστες άλλες εκκλησίες.

Ήταν λίγα λόγια για τό σώμα και τό αίμα, υπάρχουν όμως παιδιά που τό βλέμμα τους και τό πνεύμα τους μένει μετέωρο. Ψάχνοντας για πάντα ένα «γιατί». Ψάχνοντας τους ανθρώπους και τά συναισθήματά τους και φεύγουν με ένα αιώνιο παράπονο για τους ανθρώπους. Τά παιδιά με την νοητική ύστερηση καθώς συνηθίζεται να λέγεται, αλλά για μένα είναι τά παιδιά του Θεού, για μās είναι τά παιδιά μας και μās χρειάζονται για όλη τους τη ζωή.

Άς γίνουμε όλοι γονείς και να σηκώσουμε μαζί τόν σταυρό τους. Άς σηκώσουμε τόν σταυρό του μαρτυρίου για όλους τους συνανθρώπους μας.

Ο Γολγοθās είναι μακρύς και άτέλειωτος για τ' άτομα με ειδικές ανάγκες και ή σταύρωση πολύ μακριά. Άς αλλάξουμε την κοινωνία μας τώρα που είναι καιρός. Δεν θά συμβάλλουμε στα προβλήματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες γιατί είναι μιά ξεχωριστή κατηγορία ανθρώπων, αλλά γιατί είμαστε και είσαστε άτομα με ειδικές ανάγκες.

Δέν θά τό κάνετε και δεν θά τό κάνουμε για κάποιο εύχαριστώ. Δεν θά περιμένετε καμιά ανταπόδοση και δεν θά νιώθω καμιά ύποχρέωση.

Θά τό κάνετε για να μπορέσουμε μαζί να χαρούμε, να χορέψουμε, να έρωτευτούμε και να διαφωνήσουμε όπου χρειαστεί.

Θά τό κάνουμε για να δικαιολογήσουμε την ύπαρξή μας στή Γή. Γι' αυτό που μās έπλασε ο Θεός.

Τῆς κ. Σοφίας Καρκαντζοῦ*

Σεβασμιώτατε,
Πατέρες,
κ. Ἀντιπρύτανη,
κ. Καθηγητές,
Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι μόνο κιβωτός σωτηρίας ἀλλά καί κιβωτός τοῦ πολιτισμοῦ μας. Πόσο ὁμως πολιτισμένοι αἰσθάνονται οἱ παράγοντες τῆς Ἐκκλησίας μας;

Θά 'θελα λοιπόν νά θέσω κάποιους προβληματισμούς καί νά θίξω μερικά προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουν τά Ἴατομα μέ Εἰδικές Ἀνάγκες σέ σχέση μέ τήν κοινωνική τους ἔνταξη καί τήν ἀλληλοαποδοχή τους καί ἀπό τήν Ἐκκλησία.

Ἐνα θέμα πού ἀπασχολεῖ ιδιαίτερα τά άτομα ἐκεῖνα πού κινοῦνται μέ ἀναπηρικό ἀμαξίδιο εἶναι ἡ προσπελασιμότητα στίς ἐκκλησίες πού εἶναι ἀνύπαρκτη. Δυστυχῶς δέν ὑπάρχουν ράμπες στίς ἐκκλησίες καί μ' αὐτό τόν τρόπο βιάζεται τό δικαίωμα τοῦ ἀτόμου πού κυκλοφορεῖ μέ ἀναπηρικό ἀμαξίδιο νά ἀσκεῖ τό θρησκευτικό του καθήκον κι ἐδῶ τίθεται τό ἐρώτημα: «Μήπως κάποιοι παράγοντες τῆς Ἐκκλησίας θέτουν τόν ἀνάπηρο ἔξω ἀπό τήν πόρτα τῆς?».

Ἐπίσης θά 'θελα νά γνωρίζω ἂν αὐτή τή στιγμή στοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐργάζονται Ἴατομα μέ εἰδικές Ἀνάγκες πού προστατεύονται ἀπό τό νόμο 1648/86 καί ποία εἶναι ἡ στάση τῶν παραγόντων στά άτομα αὐτά.

Γνωρίζω πῶς ὑπάρχουν τυφλοὶ ἱεροψάλτες ἀλλά δέν

* Ἡ κ. Σοφία Καρκαντζοῦ εἶναι Γενική Γραμματέας τοῦ Πανελληνίου Συλλόγου Παραπληγικῶν.

ξέρω μέχρι σήμερα νά ἔχει τοποθετηθεῖ κανεῖς μέ ἀπόφαση τῆς Ἱεραῆς Συνόδου.

Ἐμεῖς τά Ἴατομα μέ Εἰδικές Ἀνάγκες θέλουμε καί ἡ Ἐκκλησία νά ἔχει κάποιο λόγο στά ζητήματα αὐτά.

Ἐπίσης θέλουμε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας νά ἀσχοληθεῖ μέ τά Ἰδρύματα Χρονίων Παθήσεων.

Γιατί ἀποφεύγουν οἱ ὀρθόδοξες καλόγριες νά συμμετέχουν καί νά παρέχουν ὑπηρεσίες ὑπηρετώντας τό Θεό μέσα σ' αὐτά τά Ἰδρύματα; Ἐνώ τέτοια φαινόμενα ἐξυπηρέτησης γίνονται ἀπό καθολικές καλόγριες.

Ἄλλωστε ὁ Χριστός, ὅταν ἔκανε τά δύο θαύματα, τό ἔνα στόν τυφλό καί τό ἄλλο στόν παραλυτικό δέν τοὺς ἐλέησε, παρά τοὺς ἔδωσε τή δυνατότητα νά συμμετέχουν πάλι στή ζωή, ἰσότητα μέ τοὺς ἄλλους.

Διερωτώμεθα λοιπόν ἂν ἡ Ἐκκλησία, ἀκολουθεῖ μέχρι σήμερα αὐτή τή θεώρηση.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἄπό τόν ὑπεύθυνο τοῦ προγράμματος

κ. Λαυρέντιο Δελλασούδα

Μετά τό πέρας τῶν εἰσηγήσεων καί τῶν παρεμβάσεων ἀκολούθησε εὐρύτατος διάλογος, κατά τόν ὅποιο διατυπώθηκαν οἱ ἀπόψεις καί τῶν δύο πλευρῶν, δηλαδή, τόσο τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἀτόμων μέ εἰδικές ἀνάγκες, ὅσο καί τῶν ἀσχολούμενων ἔμπρακτα μέ θέματα κοινωνικῆς ἀποκατάστασής τους.

Οἱ ἀπόψεις τῶν πρώτων ἐπικεντρώθηκαν στήν ἀνάγκη ἄρσης τῶν πάσης φύσεως ἐμποδίων, ὥστε νά διευκολύνεται ἡ συμμετοχή τῶν ἀτόμων μέ εἰδικές ἀνάγκες στήν ἐκκλησιαστική ζωή, καί ἄσκησης πλέον ἐνεργοῦ ρόλου ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄπό τήν ἄλλη πλευρά, αὐτήν πού ἐκφράζει τή δράση τῆς Ἐκκλησίας, ὑποστηρίχτηκε ὅτι δέν θά πρέπει πλέον νά παραθεωρεῖται τό σημαντικότερο ἔργο πού ἐπιτελεῖται στό χώρο τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν ἡ ἀμέριστη συμπαράσταση τοῦ λαοῦ της καθιστά δυνατή τήν ἀντιμέτωπιση τῶν προβλημάτων πού συμπαρακολουθοῦν τά ἄτομα μέ εἰδικές ἀνάγκες. Ἄλλωστε ἀποτελεῖ γενική διαπίστωση, ὅτι πρωτοβουλίες πού βασίζονται στήν ἀγάπη καί τή θυσία ὑπερέχουν, σέ ἀποτελεσματικότητα, τῶν προσπαθειῶν ἐκείνων πού βασίζονται σέ ἐργασιακές σχέσεις.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

1. Κωνσταντίνος Βλάχος: Τά άτομα με ειδικές ανάγκες στην Παλαιά Διαθήκη.....	32
2. Βλάσιος Φειδάς: Η θεσμική μέριμνα της Έκκλησίας στη Βυζαντινή περίοδο για τά άτομα με ειδικές ανάγκες	43
3. Άρχιμ. Μακάριος Φιλοθέου: Έκκλησία και άτομα με ειδικές ανάγκες.....	51
4. Άλέξανδρος Σταυρόπουλος: Ποιμαντική προσέγγιση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές δυνατότητες	56
5. Άντώνιος Παπαντωνίου: Κοινωνική ένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες και ό ρόλος της Έκκλησίας	61
6. Θεόδωρος Παπακωνσταντίνου: Κοινωνική άγωγή, Έκκλησία και άτομα με ειδικές ανάγκες	78
7. Πρωτοπρ. Άδαμάντιος Αύγουστιδης: Κοινωνική ένταξη χρονίως ψυχικώς πασχόντων.....	81
8. Γεώργιος Κρουσταλάκης: Συμβουλευτική γονέων με παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες.....	93
9. Άθανάσιος Βουρλής: Η ιερά ψαλμοδία ως μέσον άγωγής ατόμων με ειδικές ανάγκες	99
10. Θεόδωρος Βάρελης: Τό ειδικό παιδί και ή θρησκευτική του άγωγή.....	119

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ
ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ
ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

1. Τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Θηβών και Λεβαδείας κ. Ίερωνύμου.....	134
2. Τοῦ κ. Ήλία Σοφιανού.....	137
3. Τῆς κ. Σοφίας Καρμαντζού.....	140

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ
ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ..... 143